

Műveltséget mindenkinek!

Az Európai Unió szövegértéssel foglalkozó szakértői csoportjának összefoglaló jelentése

Az Európai Unió High Level Group of Experts on Literacy nevű munkabizottsága 2012 szeptemberében adta közre Act now! című jelentését, melynek elektronikus változata ingyenesen elérhető a következő címen: <http://ec.europa.eu/education/literacy/what-eu/high-level-group/documents/literacy-report.pdf>.

Röviddel utána hozzáférhetővé vált a jelentés rövidített szövege is http://ec.europa.eu/education/literacy/resources/final-report/index_en.htm, és elkészült az összefoglalás magyar fordítása is, melyet először a HUNRA honlapján lehetett olvasni http://www.hunra.hu/files/letolt/Literacy%20for%20All_executive-summary_hu.pdf címen.

Hogy minél szélesebb körben ismertté váljék e jelentés tartalma, az EU Publication Office of the European Union engedélyével mi is közreadhatjuk a fordítást, ezt követően pedig Nagy Attila – aki részt vett a bizottság munkájában – reflexiói olvashatók a bizottság munkájáról és az alapküldetéséről.

Ez a beszámoló a szövegértés minden európai országot sújtó krízisére hívja fel a figyelmet. Be kell látnunk, hogy az írás és olvasás sokkal több készségnél vagy technikánál. A szövegértés szorosan kapcsolódik az önbecsüléshez és ahhoz a képességhez is, amely lehetővé teszi, hogy egyénként, tevékeny állampolgárként, munkavállalóként vagy szülőként eredményesen működjünk a társadalomban. Társadalmainknak szembe kell néznie ezzel a rejtett krízissel: mindannyiunknak közös erővel kell cselekednie ahhoz, hogy emeljük a szövegértés szintjét, és visszaszorítsuk a funkcionális analfabétizmust. Paradox helyzetben élünk: míg a digitális korban egyre magasabb szintű szövegértésre van szükség, Európában minden korosztályból emberek

millió ma sem érik el a megfelelő szintet.

Túl gyakran esünk abba a hibába, hogy természetesnek vesszük: mindenki képes írni és olvasni, a többféle forrásból származó információt feldolgozni, és kritikával kezelni. Túl sokszor tételezzük fel, hogy csak a tanárok, az iskolák és a kormányzatok tudnak a szövegértési készségen javítani. Pedig éppen azért, mert a szövegértési készség ilyen szorosan összekapcsolódik az egyén eredményes társadalmi és gazdasági működésével, a probléma megoldásából számos szereplő kiveheti a részét.

Ez a beszámoló a téma legfontosabb vetületeit vázolja fel, és olyan megoldási javaslatokat tartalmaz, amelyek minden európai számára elérhetővé teszik a megfelelő szintű szövegértést.

A problémák és a lehetőségek megértése: miért rendkívül fontos a szövegértési készség?

Nagyon sok állampolgár nem rendelkezik megfelelő szintű szövegértési készséggel

A megfelelő szintű szövegértési készség alapvető fontosságú Európában az emberek életminőségének javítása, valamint az erőteljes és fenntartható gazdasági fejlődés előmozdítása szempontjából. A szövegértési készség ruhazza fel az egyént a gondolkodás, a kritika és az empátia képességével, és az egyén jólléte szempontjából is elengedhetetlen. Európa csak

a munkaképes korú népesség készségeinek bővítésével és az ebből következő termelékenység-javítással tud megfelelni a demográfiai, valamint a társadalmi és gazdasági kihívásoknak. Az alacsony szintű szövegértési készség javítható, hiszen több országban különféle eredményes és költséghatékony megoldásokat alkalmaztak már a szövegértési szint emelésére. Ennél azonban sokkal többet kell tennünk.

Meglepően magas Európában azok száma, akik nem rendelkeznek megfelelő szintű szövegértési készséggel. Az országos és a nemzetközi felmérésekből az derült ki, hogy minden ötödik felnőttnek, és ugyanennyi 15 évesnek nem elég jó az olvasási készsége ahhoz, hogy teljes értékű tagja lehessen a modern társadalomnak.

Jobb szövegértési készség az egyén szintjén	<ul style="list-style-type: none"> • segít kimozdulni az elégtelen motivációból, • növeli a teljesítőképeséget, • magasabb kereseti lehetőséget biztosít, 	<ul style="list-style-type: none"> • aktívabb állampolgári szerepvállalást, valamint • jobb továbbtanulási és munkavállalási lehetőséget biztosít.
---	--	--

A modern Európában minden korosztály számára alapvető szükséglet a szövegértési készség: a munka természetében, a gazdaságban és általában a társadalomban bekövetkező változások pedig még fontosabbá teszik. A szövegértési készség rendkívül fontos, mivel:

- ☉ a munkaerőpiacon egyre magasabb szintű szövegértési készség szükséges;
- ☉ a társadalmi és az állampolgári szerepvállalás lehetősége a digitális világban egyre inkább a szövegértési készségen múlik;
- ☉ a szövegértési készség a digitalizálás következtében alapjaiban megváltozik, és egyre fontosabbá válik; mivel a társadalmi, az állampolgári és a gazdasági párbeszéd nagyrészt írott formában történik;
- ☉ az idősödő népesség szövegértési kézsége, beleértve a digitális írástudást is, fejlesztésre szorul;

☉ a szegénység, és az alacsony szintű szövegértési készség ördögi kört alkot, egymást erősíti, továbbá

☉ a növekvő mobilitás és a migráció egyre inkább többnyelvűvé teszi a szövegértési készséget, amelyben kulturális és nyelvi hátterek sokasága ötvöződik.

Paradox helyzetben élünk: bár digitalizált világunkban fontosabb az írás és az olvasás készsége, mint valaha, ezek a készségeink nem megfelelőek. Azonnal cselekednünk kell, hogy fordíthassunk ezen az ijesztő helyzeten.

A szövegértési készségbe való befektetés alapvetően fontos állampolgáraink jóléte szempontjából, és gazdaságilag is hasznos

A szövegértési készség fejlesztését célzó befektetések a megcélzott korosztálytól függetlenül gazdaságilag is hasznosak, hiszen kézzelfogható előnyökkel járnak mind az egyén, mind a társa-

dalom számára, ami hosszú távon euró milliárdokban fejezhető ki. A szövegértés készségének javítása az EU jövőbeni gazdasági fejlődése és lakosaink jólléte szempontjából is nélkülözhetetlen. Az anyagi javakon túl pedig azt sem szabad elfelejtenünk, hogy az emberi lét szempontjából

kulcsfontosságú az írni és olvasni tudás képessége. Lehet, hogy az önbizalomnak nincsen gazdasági mutatókkal kifejezhető értéke, de sikerre motivál, így elősegíti az egyén boldogulását gazdasági és társadalmi téren is.

Jobb szövegértési készség a társadalom szintjén	<ul style="list-style-type: none"> • javítja az egészségi állapotot és közérzetet, • enyhíti a szegénységet, • csökkenti az egyenlőtlenségeket, • növeli a társadalmi tőkét, 	<ul style="list-style-type: none"> • igazságosabb, gazdagabb és innovatívabb Európát eredményez.
---	--	---

Osztassuk el a tévhitet!

A funkcionális analfabétizmus természetéről, méreteiről és megoldási lehetőségeiről több tévhit is széles körben elterjedt Európa-szerte. Mivel az utca embere éppúgy felül nekik, mint a

döntéshozók, ezek komolyan gátolják a szövegértési készség javítását. Ha valódi sikereket szeretnénk elérni, először el kell osztatnunk ezeket a tévhitet.

<i>Tévhit</i>	<i>Tények</i>
„Az alacsony szövegértési szint a fejlődő országok gondja, nem Európáé.”	Minden ötödik 15 éves és szinte minden ötödik felnőtt nem rendelkezik megfelelő szövegértési készséggel a modern társadalomban való sikeres működéshez.
„Ez a bevándorlók problémája, nem az Európában született és iskolázott embereké.”	A gyenge szövegértési készséggel rendelkező gyerekek és felnőttek elsöprő többsége abban az országban született és nevelkedett, ahol jelenleg is él, és az iskolai oktatás nyelvének anyanyelvi beszélője.
„A nem megfelelő szövegértési készség csak a társadalom peremén élőköt érinti.”	Minden ötödik felnőtt nem rendelkezik megfelelő szövegértési készséggel, ennek ellenére többségüknek van munkaviszonya.
„Egyesek egyszerűen képtelenek megtanulni írni és olvasni.”	Szinte mindenki, akinek gondjai vannak az írással és az olvasással, fel tudná fejleszteni ezeket a készségeket használható szintre, ha megfelelő segítséget kapna ehhez. Csak a valódi szellemi fogyatékosokban szenvedők nem képesek erre.
„Az iskola feladata, hogy megtanítsa a gyereket írni és olvasni.”	Az iskola szerepe valóban fontos, de nem kizárólagos. A szövegértési készség fejlődésére sokan hatással vannak a szülőktől és a kortársaktól egészen az egészségügyi intézményekig. Az iskolai oktatás után igen jelentős a munkáltató szerepe; a munkáltató és a munkavállaló egyaránt jól jár a fejlesztéssel.
„A diszlexia gyógyíthatatlan, úgyhogy semmit sem tehetünk.”	A mai gyermekektől egyre nagyobb számban azt várják el, hogy azonos sebességgel, azonos módszerrel tanuljanak meg olvasni. Azokat, akiknek nehézséget okoz az olvasás, hamar diagnosztizálják diszlexiával. Hasznosabb lenne a „nehezen olvasó” diagnózis és a probléma megoldására való törekvés. Elméletileg minden gyermek képes megtanulni írni és olvasni.

<i>Tévhitek</i>	<i>Tények</i>
„Nem éri meg a nehezen olvasók szövegértési készségét fejleszteni.”	A nehezen olvasók olvasási készségének fejlesztését célzó programok az esetek nagy százalékában eredményesen alkalmazhatók, továbbá kifejezetten költséghatékonyak. Ez a befektetés több tucatszor, de akár több százszor is megtérülhet az egyén életében.
„A kisgyermekkor elmúltával a szülők már nem tudják befolyásolni gyermekük szövegértési készségének fejlődését.”	A szülők hozzáállása, valamint írási és olvasási szokásai végig meghatározó jelentőségűek gyermekeik szövegértési készségének fejlődése szempontjából a felső tagozatos és a középiskolás évek alatt. A szülői segítségnyújtás fejlesztése a gyermek szövegértési készségét jelentős mértékben javítja.
„Az alsó tagozat elvégzése (10 éves kor felett) már túl késő a szövegértési készség fejlesztésével foglalkozni.”	Gyermekek milliói kezdik el úgy a felső tagozatot, hogy tudnak ugyan olvasni, de a készség szintje nem elég magas a jó iskolai teljesítményhez. Az igényeknek megfelelő segítséggel ezek a fiatalok jó, sőt akár kiváló szövegértési készségre tehetnek szert.

Megoldások megfogalmazása: kooperatív megközelítésben

A közös felelősség megteremtése

A szövegértési készséget túl hosszú ideig tartották kizárólag az oktatási rendszer kompetenciájába tartozó kérdésnek. A szövegértés alacsony szintje olyan társadalmi probléma, amely drasztikus következményekkel jár a közegészségügyre, a foglalkoztatásra, a digitális világban való részvételre, az e-kormányzásra, az állampolgári szerepvállalásra, a szegénységre és a társadalmi felzárkóztatásra vonatkozó ambícióink és stratégiánk szempontjából. Valódi fejlődést csak akkor érhetünk el, ha vállaljuk a politikai felelősséget és az együttműködést valamennyi politikai területre kiterjedően, sőt azon túl is. A szövegértési készség fejlesztésének stratégiáit közösen kell, hogy jegyezze a társadalom és a kormányzat, minden életkori csoportra ki kell, hogy terjedjenek, és függetlennek kell lenniük a pártpolitikai menetrendektől.

A szövegértési készség fejlesztésének meg- alapozása

Európának ambíciózusabbnak kell lennie, és valamennyi állampolgára számára funkcionális

(használható) szövegértési készséget kell célul kitűznie. Ez egy olyan stratégia felvállalását jelentené, amely kizárólag a 100%-os funkcionális szövegértési készséget tartja elfogadhatónak. A kormányzatoknak, az iskoláknak, a munkáltatóknak és a civil szervezeteknek mind elkötelezetten kell tevékenykedniük a cél elérése érdekében. E folyamat részeként

- ☉ a szövegértési készség fejlesztését célzó együttműködések kell létrehozni a társadalmi és az oktatási szereplők között;
- ☉ az EU-tagállamoknak olyan, a szövegértési készségre vonatkozó átfogó stratégiákat kell elfogadnia, amelyek a különböző hivatali egységeken és szerveken átívelő döntéshozatalon alapulnak, és a szövegértést központi kérdéssé emelik az oktatásban és a közpolitiká minden lényeges területén;
- ☉ ezeknek a stratégiáknak minden korosztályra ki kell terjednie a kisgyermekkortól kezdődően a közoktatás idején keresztül a felnőttkorig;
- ☉ a probléma társadalmi tudatosítása és a gyenge szövegértési készséggel kapcsolatos tabu ledöntése részét kell, hogy képezze annak a stratégiai törekvésnek, amelyekben a lakosság készségszintjének felmérése és a fejlődés nyomon követése is szerepel;

- ⊙ ezekhez a stratégiákhoz megfelelő költségvetést és hosszú távú keretrendszert kell biztosítani, hogy az intézkedések országos, regionális és helyi szinten is megvalósíthatóak legyenek; valamint
- ⊙ szükség volna a politika csúcsszereplőinek kiállítására is, hogy a kérdés napirendre kerüljön, a társadalom minden szegmensében a közbeszéd tárgya legyen, és a már meglévő kezdeményezések lendülete ne törjön meg.

Javasolt intézkedések

A helyzet áttekintése alapján a szövegértési készségekkel foglalkozó magas szintű szakértői csoport számos javaslatot fogalmazott meg. Ezek közül három minden korosztályra érvényes:

1) *Környezetünk alakításával is ösztönözzük az olvasást!*

A jó szövegértési készséget elősegítő környezetben könnyen elérhetőek a könyvek és más olvasnivalók otthon, az iskolákban, a könyvtárakban és egyéb helyeken is – papíron és digitális formában egyaránt. Ez a megfogalmazás többek között a nem szokványos helyen, pl. bevásárlóközpontokban vagy vasútállomásokon lévő könyvtárakat foglalja magában. Támogatnunk kell a szülőket, hogy minél tudatosabban és magabiztosabban segíthessék gyermekeik nyelvi (szóbeli és írásbeli) fejlődését, és adhassák át nekik az örömteli olvasás képességét. Az olvasást elősegítő irányelvek lényegi eleme az olvasás és a könyvekhez való könnyebb hozzáférés elősegítése legyen médiakampányok, könyvvásárlások, felolvasóestek, versenyek szervezésével és könyvajándékok kiosztásával. Meg kell változtatnunk a társadalom minden lényeges szereplőjének hozzáállását ehhez a kérdéshez – a szülőktől a döntéshozókig, a társadalmi és egészségügyi intézményektől az oktatási intézmények dolgozóig, az egyetemektől a cégekig –, hogy tudatosuljon bennük: meghatározó szerepet játszanak a beszéd, az írás és az olvasás készsége-

inek megfelelő szintű elsajátításában, és bárki szert tehet ezekre a készségekre, ha megkapja a szükséges biztatást és támogatást.

2) *Emeljük a szövegértés tanításának színvonalát, és adjunk több olvasási segítséget!*

A tanítás minőségének javításához vezető első lépés, hogy minden tanártól elvárjuk: legyen magasan képzett. Minden tanár alap- és továbbképzésben tételesen kell szerepelnie a szövegértési készség fejlesztésének és a digitális ismereteknek. A tanárképzésnek tartalmaznia kell a szövegértést fejlesztő módszertani elemek, értékelési módok, írási és olvasási nehézségeket diagnosztizáló módszerek széles skáláját is.

A jobb minőségű oktatás jelentős mértékben hozzájárulhat a szövegértési nehézségek csökkentéséhez. Ezek kulcselmei a következők:

- ⊙ a tanításnak vonzó hivatásnak kell lennie, a tanárokat pedig gondosan kell kiválogatni;
- ⊙ a tanárok számára magas szintű autonómiát kell biztosítani, valamint
- ⊙ kiváló tanárképzéssel (alapképzéssel és folyamatos továbbképzésekkel) képessé kell tenni a tanárokat autonómiájuk eredményes használatára.

A tanárok megfelelő támogatásához fontos, hogy

- ⊙ az alsó tagozatos, a felső tagozatos és a középiskolai oktatásban, valamint a felnőttképzésben szerepeljen a szövegértési készséget fejlesztő tanítási módszerek széles skálája, beleértve a digitális ismereteket; az értékelési módszereket. valamint az írási és olvasási nehézségeket diagnosztizáló módszereket; fejlesszük a tanárok képességét a szülővel való kapcsolattartásra, hogy bevonhassák őket a gyermekek iskolai írás- és olvasástanulásába;
- ⊙ fejlesszük és egységesítsük az érzékelési, a nyelvi és a tanulási nehézségek korai kiszűrését, hogy hatékonyabb oktatási támogatást nyújthassunk bármely írási és olvasási nehézség esetén;
- ⊙ ösztönözzük és támogassuk a szövegértési készséget fejlesztő módszerek kidolgozását

az iskolákban, és biztosítsuk azt, hogy az írás és az olvasás készségének javítása az intézmények valamennyi tanárának és diákjának közös célja legyen;

- ⊙ összefüggő tantervet fejlesztünk ki a szövegértési készség fejlesztésére a kora gyermekkori oktatástól egészen a felnőttoktatásig;
- ⊙ az olvasnivalók minél szélesebb skáláját használjuk, az elektronikustól a nyomtatott szövegekig, a kanonikus irodalomtól az újságcikkekig és a képregényekig;
- ⊙ elég időt fordítsunk az olvasás tanítására és a kötetlen olvasási feladatokra; engedjük, hogy a diákok maguk válasszák az őket érdeklő olvasnivalót, és a saját tempójukban olvassanak;
- ⊙ korcsoportonként határozzuk meg a követelményeket, és értékelési technikákkal segítjük a tanárokat diákjaik fejlődésének nyomon követésében és abban, hogy felismerjék a fejlődésben elakadt diákjaik speciális igényeit; ezeket az igényeket mindig elégítsük is ki;
- ⊙ a tanterv egészében jelenjen meg a szövegértési készség fejlesztése, az olvasás részsképeinek tanítása pedig folyamatosan legyen része az egyes tantárgyak tantervének a felső tagozatban és a középfokú oktatási intézményekben egyaránt, végül
- ⊙ a felnőttek szövegértési készségének fejlesztésére is legyen tantervünk. A felnőttek esetében a tantervekben a szövegértési készség gyakorlati (munkahelyi, és/vagy egyéb életszerű helyzetekből vett) példákon keresztül történjen.

3) Szélesebb körben cselekedjünk!

Annak érdekében, hogy társadalmi értelemben igazságosabb helyzet alakuljon ki, és a szövegértési készség megfelelő szintű elsajátítása a jelenleginél szélesebb körben elterjedt legyen, több szakadékot is át kell hidalnunk. Ezek a következők:

A társadalmi-gazdasági szakadék: a szegény és hátrányos helyzetű gyermekek általában gyengébb szövegértési készséggel rendelkeznek. A hátrányos szociális helyzetből következő sza-

kadék a legkomolyabb kihívás, amellyel Európában a szövegértési készség javításának területén szembe kell néznünk. Az esélyegyenlőségre nagyobb hangsúlyt fektető oktatási rendszerek, amelyekben megfizethető a jó minőségű koragyermekkori nevelés és gondozás, segíthetnek csökkenteni ezt a szakadékot. E rendszerekkel ugyanis kiküszöbölhető, hogy a diákokat képességeik alapján korán szétválasszák, és külön oktassák, elkerülendő az osztályismétlés, és megadható minden, a gyermekek tanulásához szükséges támogatás és tárgyi segítség (többek között a tankönyvek, a ruha és az ebéd költségeinek átvállalásával).

A migrációs szakadék: a bevándorlók jelentős része a célország hivatalos nyelvén gyengébb szövegértési készséggel rendelkezik. E probléma kezelésének érdekében az újonnan érkező bevándorlóknak (a felnőtteknek és a gyermekeknek egyaránt) nyelvi és szövegértési felmérésen kell részt vennie. Ezt követően egyéni igényeiknek megfelelő rugalmas nyelvtanulási lehetőséget kell biztosítani számukra. A bevándorló diákok szüleinek bevonását az iskolai közösség tudná megszervezni. A kétnyelvűséget olyan értéknek kell tekinteni, amely a későbbi nyelvi fejlődést segíti. Ezzel az anyanyelv megőrzését és a nyelvi kisebbséghez való tartozás büszke vállalását is támogatni lehetne.

Nemi egyenlőtlenségi szakadék: a serdülő fiúk szövegértési készsége gyengébb és romlik. A nemi egyenlőtlenségi szakadékot elsősorban a motiváció és a szövegértési készséget fejlesztő tevékenységekben való aktív részvétel hiánya idézi elő. A szakadék csökkentéséhez érdekesebb olvasnivalókra és a digitális források bevonására van szükség, hogy az írás és az olvasás közelebb kerüljön a fiúk érdeklődéséhez. Több írással-olvasással foglalkozó férfi példakép is kell, és több férfit kell megnyerni a tanári hivatásnak.

A digitális szakadék: a szegény és hátrányos helyzetű rétegek nemcsak alacsonyabb százalé-

ban használják az internetet, hanem akik ebből a körből használják, azok is inkább a szórakozási, mint a tanulási lehetőségeket keresik. Ezen kívül sok gyermek szakadékként éli meg az iskolai, nyomtatott olvasnivalók és az otthoni, digitális olvasás, írás közötti különbséget. A felnőttek számára a szövegértési készségek fejlesztése a digitális készségek fejlesztésének összefüggésében háromszoros nyereséget hozhat: maguknak a digitális készségeknek a fejlesztését, a szükséges szövegértési készségek beágyazásával az sms-ezés, e-mailezés stb. írott világába való belépés lehetőségét, valamint az online elérhető információ kritikával való kezelésének képességét.

Ezért az iskolai oktatásban és a felnőttoktatásban is több digitális tananyagot és az órai munkához kapcsolódó infokommunikációs eszközzel végezhető tevékenységet kell alkalmazni, hogy a tanulók nagyobb kedvvel használják írási és olvasási képességeiket. Mindegyik korosztály tanárainak megfelelő készségekkel kell rendelkeznie ahhoz, hogy az infokommunikációs eszközöket bevonja a szövegértés tanításába. A kiadók és a szoftvergyártók állítsanak elő változatos digitális olvasási környezeteket, hogy több infokommunikációs eszköz álljon rendelkezésre a tanuláshoz – ne csak a szórakozáshoz.

Speciális szövegértési kérdések: szövegértési készség minden korosztály számára

Minden korosztálynak – a kisgyermeknek, az alsó tagozatosoknak, a serdülőknek és a felnőtteknek is – megvannak a maguk sajátos nehézségei a szövegértési készség elsajátításának területén. A beszámoló részletesen tárgyalja az ezeket a korosztályokat érintő speciális kérdéseket. Az egyes korosztályokra vonatkozó javaslataink a következők:

Kisgyermek

1) Ösztönözzük és támogassuk a családot!
Szervezzünk a család szövegértési készségét fejlesztő programokat, amelyekkel a szülők szö-

vegértési készségét és szülői segítő tevékenységét javíthatjuk. Teremtsük meg az örömteli olvasás kultúráját. Az iskolai oktatás nyelvét nem beszélő szülők számára indítsunk nyelvtanfolyamokat. Működjünk együtt cégekkel, civil szervezetekkel, amelyeknek segítségével elérhetjük a szülőket, és megnyerhetjük őket a szövegértési készséget fejlesztő programoknak. Segítsük a családsegítő szervezetek vezetőit abban, hogy mind a gyermekeket, mind a szülőket támogathassák a szövegértési készség fejlesztésében.

2) Javítsuk a kisgyermekkorai nevelés és gondozás minőségét, és tegyük ezt a szolgáltatást ingyenessé!

A magas szintű koragyermekkorai nevelés és gondozás támogatása az Európa jövőbeli emberi erőforrásaira szánt egyik legjobb befektetés a tagországok számára. Minden gyermek számára legyen elérhető az ingyenes kisgyermekkorai nevelés és gondozás. A „magas szintű” jól képzett pedagógusokat jelent, és olyan tantervet, amelyben a nyelvi fejlesztés játékos eszközökkel történik, a nyelv, a pszichomotoros és társas fejlődés, valamint a kialakulóban lévő szövegértési készségek hangsúlyozásával és a gyermekek természetes fejlődési szakaszainak figyelembevételével.

3) Teremtsük meg a feltételeket a kialakulóban lévő szövegértési nehézségek korai kiszűréséhez!

Meg kell teremtenünk a feltételeit annak, hogy minden kisgyermek hallás-, látás- beszédvizsgálata elvégezhető legyen a megfelelő életkorokban, a problémák pedig a lehető leghamarabb orvosolhatók legyenek. Rendszeresítsük a kisgyermek nyelvi és szövegértést megalapozó készségeinek felmérését, hogy időben azonosíthassuk és segíthessük azokat a gyerekeket, akiknél fennáll a lemaradás és a közösségből való kirekesztődés kockázata.

4) Teremtsük meg a gyermekközpontú együttműködést az érintettek között!

Segítsük elő az együttműködést a kisgyermekkorai nevelés és gondozás intézményei, a szülők, az egészségügyi intézmények, a könyvtárak és

azon egyéb szervezetek között, amelyek központi szerepet játszanak a kisgyermek életében és fejlődésében. Hozzunk létre új könyvajándék-programokat, és terjesszük ki a meglévőket.

Alsó tagozat

1) Emeljük az olvasás tanítására szakosodott pedagógusok számát és támogassuk az alsó tagozatos tanítók megfelelő képzését!

Alakítsuk ki az olvasás tanítására szakosodott tanárok szerepét, akik a 6–18 év közötti diákokat tanító pedagógusoknak is módszertani segítséget nyújthatnak a szövegértés fejlesztésében. Emeljük az alsó tagozatos tanítói hivatás társadalmi megbecsülését és vonzerejét többek között magasabb fizetés, jó munkakörülmények biztosításával, valamint a magas szintű képzettségre vonatkozó követelményekkel.

Ezentúl minden tanító, tanár csak mester szintű diplomával kezdhesen tanítani, és rendelkezzen megfelelő képességekkel a szövegértési készséggel foglalkozó tanulmányok és az új oktatási módszerek kritikai áttekintéséhez, valamint az oktatási módszereknek a diákok eltérő nyelvi készségszintjéhez való igazításához. Vonja be a szülőket a gyermekek iskolai írás- és olvasástanulásába.

2) Korai beavatkozás

Állapítsunk meg korosztályonkénti minimum szövegértési követelményeket és értékelési skálát, hogy a tanulók egyéni szükségleteit idejében felmérhessük. A gyengén teljesítő tanulónak és az iskoláknak minél előbb adjuk meg a megfelelő segítséget. Támogassuk a szülőket a tanulási nehézségek megismerésében, valamint abban, hogy ezek leküzdésében hogyan működhetnek együtt sikeresebb iskolákkal. Igyekezzünk megváltoztatni a diszlexiával kapcsolatos közfelfogást: a probléma oktatással való kezelhetőségét hangsúlyozzuk az orvosi vonatkozások helyett.

3) Csináljunk kedvet az olvasáshoz!

A tantervek és a tanítási módszerek célzottan fejlesszék az írási és az olvasási motivációt, emellett legyenek sikerorientáltak, hogy ily mó-

don elkerüljük a tanítási kudarcokat, és erősítsük a diákok önbizalmát. Az iskolai és tantermi könyvtárakat lássuk el érdekes és egyben kihívást jelentő olvasnivalóval, és vegyük figyelembe a különböző korosztályok és az eltérő érdeklődési körű diákok igényeit is. Használjunk infokommunikációs eszközöket és digitális olvasnivalót az iskolákban és az otthoni családi tevékenységek során, amelyek a hátrányos helyzetű szülők és diákok számára biztosítanak tárgyi segítséget, szakmai támogatást és önkéntes felolvasókat a család szövegértési készségét fejlesztő programok keretében.

Serdülők

1) Minden tanár fejlessze a szövegértési készségeket!

A felső tagozatos és a középiskolás tanterveket alakítsuk át úgy, hogy több ponton is megjelenjen bennük az írás és az olvasás, e két alapvető készség tanítása. A tanároknak tudatosítani kell a szövegértési készség fontosságát minden tantárgy esetében, így arra ösztönözhetjük őket, hogy az írás és olvasás tanítását saját felelősségüként kezeljék. A teljes tantervben jelenjen meg a szövegértési készség fejlesztése, az olvasás részkészségeinek tanítása pedig folyamatosan legyen része az egyes tantárgyak tantervének a felső tagozatban és a középfokú oktatási intézményekben egyaránt.

2) Válasszunk a fiúk számára is érdekes olvasnivalót!

Törekedjünk a változatos olvasnivalók biztosítására, a képregényektől a kanonikus irodalomig, az sms-ektől az e-könyvekig. A digitális olvasnivalók Európa-szerte váljanak a tananyag részévé. A nyelv- és irodalomtanárok gyakorolják az infokommunikációs eszközök használatát, hogy óráikon jobban kihasználhassák az ezek által biztosított lehetőségeket.

3) Segítsük az iskolák és a cégek együttműködését!

Támogassuk, ösztönözzük és segítsük elő az iskolák és a cégek közötti együttműködést. Értessük meg a diákokkal, hogy a szövegértési

készségek nélkülözhetetlenek személyes fejlődésük, a munkavállalás és állásuk megtartása szempontjából egyaránt.

Felnőttek

1) *Dolgozzuk ki a felnőttek szövegértési készségét és olvasási szokásait figyelemmel követő rendszereket!*

Gyűjtünk adatokat a felnőtt lakosság szövegértési szintjéről, készítsünk országos és regionális felméréseket és folyamatos vizsgálatokat, hogy azonosíthassuk a figyelmet igénylő csoportokat, és megtervezhessük a jövőbeli stratégiákat. Ennek keretében különösen figyeljünk a deviáns fiatalok, valamint a felnőtt és a fiatalkorú bűnelkövetők szövegértési és numerikus készségének szintje. Az irányelvek kidolgozásához használjuk fel a nemzetközi felmérések, többek között a készülő PIAAC (a Felnőtt Kompetenciák Nemzetközi Felméréseinek Programja) eredményét. Osszuk meg a bevált gyakorlatokat, és a munkába vonjunk be minél több további résztvevőt.

2) *Minél több fórumon hangsúlyozzuk, hogy a felnőttek szövegértési készségének javítása is fontos.*

Erősítsük a felnőttek szövegértési készségének fejlesztésére irányuló célkitűzéseket, és fejlesszük az ezt elősegítő stratégiákat. Direkt és indirekt kommunikáció használatával bátorítsuk a felnőtteket arra, hogy beismerjék szövegértési nehézségeiket, és megtegyék a szükséges lépéseket ezek javítása érdekében. Nem szabad, hogy a média továbbra is tabuként kezelje a gyenge szövegértési készséget, akár az EU állampolgárai, akár a bevándorlók esetében. A társadalom figyelmét jobban fel kell hívni a problémára, vonjunk be a civil szervezeteket, a médiát, a munkaadókat, a társadalmi szervezeteket és a híreségeket annak érdekében, hogy széles körben tudatosíthassuk a szövegértési nehézségeket és ezek megoldási módját.

3) *Támogassuk hivatásukban a felnőtt szövegértést oktató tanárokat!*

Javítsuk a felnőtteknek szövegértést oktató tanárok szakmai profilját azáltal, hogy célzott

pedagógiai alap- és továbbképzéseket, álláslehetőségeket és megfelelő javadalmazást biztosítunk számukra. Készítsünk megfelelő anyagokat a tanárok és a diákok számára, és tegyük ezeket ingyen elérhetővé. Dolgozzunk ki olyan tanterveket és értékelési módszereket, amelyek figyelembe veszik a felnőtt tanuló szükségleteit. Támogassuk az önkénteseket a szükséges pedagógiai készségek megszerzésében, és tegyük hozzáférhetővé csatlakozásukat az olvasási nehézségekkel küzdő felnőttek felkutatását és oktatását célzó programokhoz.

4) *Biztosítsunk minél szélesebb körű változatos tanulási lehetőségeket!*

Biztosítsunk a felnőtteknek változatos, személyre szabott tanulási lehetőségeket. Figyeljünk arra, hogy ezek megfelelő hosszúságúak és gyakoriságúak legyenek, megfelelő időpontokban és helyen legyenek meghirdetve, és az oktatók infokommunikációs eszközöket is használjanak. Az alkalmazott szövegek lehetőleg kapcsolódjanak a felnőttek érdeklődési köréhez, munkájához. Az országos és a regionális törvényhozás rendelje el, finanszírozza és támogassa a felnőtt szövegértési készséget fejlesztő magas színvonalú tanfolyamokat. Serkentjük a minisztériumok közötti együttműködést, valamint a helyi és regionális hatóság, a cégek és a polgári társadalom együttműködését az intézményi akadályok csökkentése érdekében. Működünk együtt a munkaadókkal, hogy elősegítsük a dolgozók szövegértési készségének javítását, és ösztönözzük a társadalmi partnereket, hogy dolgozzanak ki önállóan olyan munkahelyi programokat, amelyekkel a szövegértési készség fejleszthető. Vegyük rá a szakiskolák és szakképzések fenntartóit, illetve a képzések tanárait, oktatóit, hogy a szövegértési fejlesztést is vegyék be a programjaikba. Ismerjük el az iskolai és az iskola-rendszeren kívüli tanulás jelentőségét, valamint hangsúlyozzuk a felnőttkori tapasztalati tanulás és a megszerzett tudás megszilárdításának fontosságát. Fejlesszünk ki hatékony programokat a deviáns fiatal felnőttek és a bűnelkövetők gyenge nyelvhasználati, írás-és olvasási készségnek javítására.

Megjegyzések a műhelyből

Az EU szövegértéssel foglalkozó szakértői csoportjának munkája a magyar tag szemével

NAGY Attila

2011 februárja és 2012 júniusa között összesen nyolc alkalommal találkozott Brüsszelben az Európai Unió írásbeliség (az olvasás- és íráskészség) ügyében felkészült és elkötelezett szakértői csoportja, a *High Level Group of Experts on Literacy*, melynek tagjait közvetve az Unió nevelési és kulturális ügyekért felelős biztosa, *Androulla Vassiliou* kérte fel. A tíz tagú szakértői csoport munkáját az EU megbízásából *Laurentien hercegnő* (Hollandia) vezette. A bizottság tagjai a következők voltak: *Greg Brooks*, a Sheffieldi Egyetem emeritus professzora (Egyesült Királyság), *Roberto Carneiro* professzor, 1987–91-ben Portugália oktatási minisztere, *Marie Thérèse Geffroy*, az Írástudatlanság Elleni Küzdelem Nemzeti Intézetének

(ANLCI) elnöke (Franciaország), *Nagy Attila*,* az OSZK tudományos munkatársa, olvasáskutató, a Magyar Olvasástársaság alapító elnöke, *Sari Sulkunen*, a Jyväskyläi Egyetem kutató-professzora (Finnország), *Karin Taube*, az Umeai Egyetem professzora (Svédország), *Georgios Tsikalos*, a Thesszaloniki Egyetem professzora (Görögország), *Renate Valtin*, a Berlini Humboldt Egyetem professzora (Németország), valamint *Jerzy Wisniewski*, oktatáspolitikus, az OECD Oktatáskutató Intézet irányító testületének tagja (Lengyelország).

Munkamódszerünk arra épült, hogy a londoni egyetem oktatáskutatói intézetének professzora, *John David Carpentieri* által készített tematikus, szakirodalmi szemletanulmányo-

* A megtisztelő feladatról 2010 őszén egy Brüsszelből mobilon jelentkező finn kolléga, Tapio Sävälä szavaiból értesültem.

kat reflektíven megvitassuk, feldolgozzuk. Az egyéni – egyetértő vagy kritikus – megjegyzésekkel, húzásokkal és kiegészítésekkel korrigált, gazdagított tanulmányok a konferencia-sorozat végére az összegző dolgozat alapjaivá lettek. Ezen kívül a munkacsoport tagjai önállóan is készítették egy-egy tematikus dolgozatot. Például Renate Valtin a diszlexia korai felismerésének, medikalizációjának, korrekciójának bonyolult kérdésköréről, Marie Thérèse Geffroy a szövegértési készség fejlesztésének munkahelyeken történő szervezéséről, Sari Sulkunen főként az oktatási rendszer minőségéről írt és beszélt, magam pedig az elsődleges szocializáció, a család, az anyanyelv jelentőségéről, valamint az iskolai és könyvtári olvasásfejlesztés esszétantárgyi jellegű feladatáról, a tantestület egészét érintő felelősség kérdéseiről szoltam a leggyakrabban. A széljegyzetek, reflexiók rövid megfogalmazása előtt fontosnak tűnik alapállásom tisztázása. Szándékom szerint egy rendkívül tanulságos műhelymunka néhány tematikus csomópontját idézem fel a záró jelentés megjelenése alkalmából. Szükségképpen szubjektív lesz ugyan az emlékezés, az értelmezés, de nem követetetlenül csapongó. Alapképztségem (lélektan, szociológia), illetve az OSZK KMK Olvasáskutatási részlegében végzett munkám, publikációim, oktatói tevékenységem együttese mégis ellenőrizhetővé teszi elkötelezettségem háttérváltozóinak legfontosabb jellemzőit. Egyszerűbben szólva, bár egyedül kellett ezeken a vitákon állást foglalnom, de lélekben, gondolataimban mindig megtaláltam a szakirodalmi, testületi, személyes hivatkozási pontokat. Az OSZK KMK olvasáskutatási műhelye, az MKE Ifjúsági, majd Olvasószolgálati szekciója, valamint a Magyar Olvasástársaság (HUNRA) jelentették számomra a szakmai, emberi háttérrel, miközben mégis tagadhatatlanul meglehetősen feszültséget keltett bennem az elháríthatatlan felelősségtudat. Magyarországot képviseltem, de nem a magyar kormány illetékesei, nem a hazai szakmai szervezetek vezetői delegáltak, hanem külföldi kollégák kértek fel. Ráadásul mindezt az EU vendégeként, Brüsszelben, azzal a céllal, hogy az

európai tagállamok kormányai és minden érintett polgára számára jól érthető, ám szakmailag hiteles tényekkel, következtetésekkel, valamint a tennivalók megfogalmazásával szolgáljunk.

Act now! : EU High Level Group of Experts on Literacy : Final Report, September 2012 / [publ. by the European Union]. – Luxembourg : Publ. Office of the European Union, 2012. 111 p.

ISBN 978 92-79-25498-7

<http://ec.europa.eu/education/literacy/what-eu/high-level-group/documents/literacy-report.pdf>

Első megjegyzésünk közvetlenül a dolgozat címéhez kapcsolódik, melynek *Literacy for all! Műveltséget mindenkinek!* változata jobb, konkrétabb volt, mint a nyomtatott változatban megjelent általánosabb *Act now! Cselekedj most!* cím. Az angolok ebben a szóban, *literacy*, egyértelműen máig őrzik a latin gyökereket. Egyetlen szó, amely közvetlenül az írásbeliséget és a tágabb értelemben vett képzettséget, műveltséget, jártasságot is jelenti egyszerre. A PIRLS- és PISA-vizsgálatokban már jelzős szerkezetként használt „*reading literacy*” az a központi fogalom, amelyet mi leginkább *szövegértési készségnek* szoktunk fordítani. A szóhasználat sokértelműségét rendkívül hitelesen érzékeltette Greg Brooks, amikor az angol nyelvterületen, többek között az *emotional literacy* és a *financial*

literacy gyakori előfordulására is figyelmeztette a brüsszeli munkacsoport tagjait.

A teljesség igénye nélkül most csupán három különböző időpontban, nagyon hasonló célokkal készült, ám mégis meglehetősen változásokat tükröző meghatározást teszünk egymás mellé. Rövid két évtized alatt milyen hatalmas jelentésváltozás következett be a *reading literacy* szókapcsolat használatában, értelmezésében!

IEA 1991: „Az írott szöveg megértésének képessége, az ebből szerzett információk felhasználása az egyén és a társadalom javára.”

PIRLS 2006: mint fent, továbbá „a különböző szövegek eltérő értelmezése, az olvasás útján vesznek részt a tanulásban, az iskolában, a mindennapi életben, valamint a szórakozásban.”

PISA 2009: „Írott szövegek megértése, felhasználása és az ezekre való reflektálás, illetve a velük való elkötelezett foglalkozás képessége annak érdekében, hogy az egyén elérje céljait, fejlessze tudását és képességeit, és hatékonyan vegyen részt a mindennapi életben.”

Négy, öt évtizede csupán a betű – hang megfelelések felismerése utáni szótagok, szavak, mondatok össze- és elolvasásának képessége, az így nyert információk használata volt a legtöbbször idézett meghatározás. Mára a sokféle értelmezés, a reflektálás, a kritikai attitűd megjelenése, mi több, az írott szövegekkel történő elkötelezett foglalkozás igénye is a definíció része lett. Az angolban megmaradt az eredeti szóalak, de a jelentés radikálisan változott. Mi *olvasási- és szövegértési készséget, írásbeliséget, iskolázottságot, műveltséget* mondunk. (Legújabbban már az információs műveltség (*information literacy*), kategória tartalmának kifejtése is önálló, testes dolgozatok tárgyát jelenti, de ezt a témát most szándékosan mellőzzük.)

Legelső, határozott céllal megjelölt megbeszélésünkön a digitális írásbeliség kérdéskörét feltáró szemletanulmány megvitatását, tanulságainak egyeztetett összefoglalását végeztük el. A téma korszakos jelentőségét senki nem vitatta, hiszen a kutatások sora, valamint a tapasztalati

tények egyaránt jól láthatóvá tették már eddig is a sokat emlegetett „digitális szakadék” meglétét, mi több annak növekvő, mélyülő, mára egyre inkább egyetemes kulturális szakadékká váló jellegét. Az európai országok oktatási rendszereinek ilyen irányú radikális fejlesztése megkerülhetetlen feladatnak tűnik. Két tény azonban sokadszor is az illetékesek figyelmébe kell ajánlanunk:

1. A digitális eszközök tömeges iskolai jelenléte, fokozott használatása nem tünteti el a kiváló és a gyengébb teljesítménnyel jellemezhető iskolák közötti különbségeket. Ellenkezőleg! A korábban is jó iskolák, illetve ezek diákjai ebből a beruházásból sokkal többet profitálnak, mint a gyengébbeké. Vagyis önmagában a technikai fejlesztés a meglévő kulturális, gazdasági, szociális távolságok további növekedését eredményezi.
2. Az otthoni információtechnikai eszközökkel rendelkező, azokat rendszeresen használó tanulók sokkal gyorsabban haladnak előre ezen a téren azokkal szemben, akiknek csupán az oktatási intézményekben van módjuk ezeket használni. Már itt világossá lett számunkra, hogy munkánk egyik legfontosabb célja a család és az oktatási intézmények közötti kapcsolatok élőbbé, hatékonyabbá tételének szorgalmazása.

A műhelybeszélgetéseken, vitákon egyértelmű állásfoglalássá lett, miszerint a gyermekek olvasóvá nevelése nem a könyvekből történő felolvasással kezdődik, hanem annál sokkal korábban. Az édesanya közvetlen ápoló, gondozó, vigasztaló gesztusait kísérő gazdag és szeretetteljes beszédének folyamatos hallgatásával, a gügyögő „párbeszéd” kialakulásával, a ritmikus ringató, altató, höcögtető, nevetető, játékos mondókák, rigmusok, énekek, versek, majd mesék fokozatos megtanulásával jutunk el a nyelvi képességek alapjainak lerakásához, tehát a majdani olvasástanulás, tanítás előkészítéséhez. Központi és soha túl nem becsülhető jelentőségű kérdés az anyanyelvi fejlesztés a korai gyermekkorban. (Itt nem részletezhető, de kísérleti, megfigyelési adatok sorával alátámasztható tény: a

csecsemő tanulási, emlékezési folyamatai már a magzati, méhen belüli életben elkezdődnek.) A könyvek, a könyvtárak jelenlétére, elérhetőségére, használatára óhatatlanul szükség van a gyermekkorban, a gyerekszobában is, de mindezeket időben és fontosságban megelőzi az élőbeszéd (az ének, a mondóka, a rigmus, a vers, a fejből mondott mese) folyamatos jelenléte, egyre fokozódó varázslata. Másképpen, a szókincs soha le nem záruló gyarapítása, a szavakból folyamatosan belső képeket előállító készségek csiszolása, az indulatok, félelmek, az érzelmek, a gondolatok képekké, majd szavakká alakítása. Egyetlen példa, hogy mindezeknek milyen távoli következményei lehetnek a későbbiekkel illetően: bizonyos kutatási eredmények szerint a gyerekek fejlesztésének határait tendenciaszerűen, de rendkívül erősen meghatározzák az anyák nyelvi képességei. Vagyis az anya, illetve a mindenkori gondozó felnőtt beszédmintája óhatatlanul beleég a gyermek emlékezetébe, nyelvi készségeinek alapjává válik, annak minden előnyével és hátrányával. Elegendő, ha most csupán a *Basil Bernstein* által megfigyelt, leírt, megfogalmazott kidolgozott és korlátozott kód közötti különbségeket, illetve *Pierre Bourdieu* kulturális tőkével kapcsolatos gondolatait említjük. Természetesen, ahogyan az emberi társadalomban minden, ezek az összefüggések sem abszolút érvényel, hanem csupán statisztikai jellegű erővel jelennek meg.

A fentiekből következően a szakértői jelentés a szülők felkészítését szorgalmazza, széles körben alkalmazandónak ítéli a szakirodalomban már jó két évtizede gyakran emlegetett *Book Start*, *Home Start* és *Family literacy* tárgyszavak szerint akár az interneten is kereshető programok segítségével. Nehogy félreértés legyen! Senki nem szeretne a szülőkből hivatásos pedagógusokat faragni. A cél sokkal egyszerűbb: segítsünk, hogy jobb szülőkké válhassanak! A magyar szülők, pedagógusok, könyvtárosok számára *Bartók* és *Kodály* országában három hónapos kortól hároméves korig a „ringató” foglalkozások népdalok, mondókák, rigmusok visszatánulása, örömteli együttes eljátszása a cél. Az óvodás-

korúak számára főként a mesék, kiemelten a népmesék elmondását, felolvasását, hallgatását, bábozós vagy dramatizált megjelenítését, rajzolt, festett ismételt átélését tartjuk leginkább fejlesztő értékűnek, a szülők számára újra megtanulandó örömteli, és egyúttal mély lélektani, pedagógiai jelentést hordozó, életre keltendő hagyománynak. („*Tanuljunk meg vágyani arra, ami a miénk!*” (Simone Weil))

Itt van a pillanat, amikor a munkabizottság magyar tagjaként néhány mondatos kommentárt kell papírra vetnem, mert nem kerülhetett be a zárójelentésbe. A tagadhatatlan adósságok, ten-nivalók sora mellett vannak tények, melyeket legalább belső használatra újra meg újra fel kell idézni, hogy feledésbe ne merüljön, hogy erővel tudatosítsuk magunkban, kik is vagyunk, honnan jöttünk! Egyrészt magam számára is csupán a brüsszeli viták, beszélgetések sora után lett világossá, hogy a hazai óvodai rendszer múltja, a jelenlegi férőhelyek nagyságrendje, a szakképzett óvodapedagógusok ismereteinek rendszerezettsége, diplomájuk minősége, az óvodai program sokrétűsége, gazdagsága mind-mind párját ritkítja Európában! (Németországban a mai napig nincs óvóképzés, érettségi után bárki mehet óvodapedagógusnak.) Egyébként a gyermek és iskolai könyvtáraink színvonaláról a legutóbbi évekig csaknem azonosan pozitív jelzőkkel kellett volna szólnunk.

Másrészt pedig éppen a felemás brüsszeli tapasztalatok nyomán itthon tépelődtem tovább, vajon miért fogadta csend, tapintatos, de konok hallgatás, majd szelíd, de félreérthetetlen ironia a népmesék lélektani, pedagógiai jelentőségét hangoztató mondataimat. Az okok több rétegben keresendők! A legkeményebb diktatúra éveiben a magyar klasszikusok legjava mellett népmesénk is tiltó listára kerültek, mert a „helytartók” véleménye szerint a királyok, hercegek, grófok, a tündérek, boszorkányok, sárkányok, ördögök megnehezítették a marxizmus-leninizmus alapjainak lerakását a gyermeki lélekben. Saját népmesekincsünk visszaépítése a köztudatba, ismételt fizikai megjelentetésük, visszafogadásuk az óvodai és az iskolai olvasmányok sorába csupán

az 1956 utáni évek kis lépéseinek lett egyre inkább látható, érzékelhető eredménye az 1960-as évek első felére.

A magyarországi pedagógus- és könyvtárosképzésben – csupán a könyvtári kölcsönzési adatokból is bizonyíthatóan – hamar rendkívül népszerűvé lettek az 1970-ben megjelent *Mérei Ferenc – Binét Ágnes* szerzőpáros *Gyermeklélektan* című, azóta számtalan utánnomást és kiadást megért, valamint a magyarul első alkalommal 1985-ben kiadott *Bruno Bettelheim A mese bővívőlete és a bontakozó gyermeki lélek* című könyve, ahonnan többek között ilyen gondolatok, mondatok ültek be a 19–20 éves ifjak lelkébe, gondolatrendszerébe: „*A mese az az ábécéskönyv, amelyből a gyermek megtanul saját lelkében olvasni: a könyv a képek nyelvén íródott, mivel ez az egyetlen olyan nyelv, amely már akkor is érthető, amikor az egyén szellemi fejlődése még nem jutott el az érettségig.*”

A mesés, különösen a népmesékre épülő foglalkozások hosszú évtizedek óta óvodáink és gyermekkönyvtáraink programjának szerves részét alkotják, de ezen a téren az utóbbi 2–3 évtizedben éppen az említett két könyv és más kitűnő szerzők növekvő népszerűsége nyomán talán egy művelődéstörténeti jelentőségű fordulat is zajlik, lezajlott. Amit egyrészt a családon belüli zavarok (a házasságkötések számának csökkenése, a válások számának növekedése, a házasságon kívül született gyermekek létszámának gyarapodása stb.) mind láthatóbbá válásával, s ezzel párhuzamosan a terápiák iránti növekvő kereslettel magyarázhatunk. Másrészt egész kulturális közéletünk drasztikus globalizációs átalakulását szinte szükségszerűen követi – legalább bizonyos rétegekben – saját hagyományaink, gyökereink, értékeink fokozott keresése, az elveszettnek hitt kincsek ismételt felfedezése, „újrafényesítése”. Elsőként *Boldizsár Ildikó* országos figyelmet kiváltó tevékenységét, könyveit, tematikus mesegyűjteményeit, meseterápiás misszióját, másodikként – némi szerénytelenséggel – a Magyar Olvasástársaság jó két évtizedes sokszálú teljesítményét, s az egészből kiemelkedően fontos, 2005-ben országos visszhangot

teremtő felhívását említjük, amellyel minden év szeptember 30-át, *Benedek Elek* születésének évfordulóját „*A népmese napjává*” emeltük. Kezdeményezésünket a külföldi magyarság körében is örömmel fogadták, mi több, példánk nyomán Szlovákiában évente március 16-án *Pavol Dobšinsky* születési dátumát „A szlovák népmese napja”-ként ünneplik. Végül legközvetlenebb múltunk (2011–2012) egyik sejtetően hosszú távon is jelentős, példaértékű eseménye az egri börtönben zajló, vezetett meseterápiás foglalkozások beindítása *Luzsi Margó*, a megyei könyvtár kiváló munkatársának köszönhetően.

Indirekt módon, de kikerülhetetlenül ide kívánkozik egy újabb hiányérzet rögzítése: nem sikerült a brüsszeliiekben a biblioterápia fogalma iránt érdeklődést keltenem. Az ide vonatkozó érvek, képzési lehetőségek, alkalmazási területek részletes bemutatása egy másik dolgozat tárgyát jelentik.

Ezen a ponton olvasóink egy része talán gyanakodni kezd. Netán valamiféle egzotikumot, véletlenszerű módszert, tényt, összefüggést szeretnénk a figyelem középpontjába állítani, s ezzel zavart is kelthetünk? Ellenkezőleg! A PISA 2009 és a PIRLS 2011 eredményeit összegző füzetek szövegei az interneten és nyomtatott formában könnyen elérhetőek, s ott több bekezdésben taglalják, hogy az önkéntes, örömteli olvasás a legmegbízhatóbb alap a jó minőségű szövegértési (reading literacy) teljesítményt illetően. Ti. az tud jól olvasni, aki sokat olvas, és az olvas sokat, akinek az élvezetet jelent. A gyógyító, megelőző olvasás, illetve az olvasottak megvitatása – egyszerűbben a biblioterápiás beszélgetések – pedig éppen a sokféle jelentés és reflexió megfogalmazása, megvitatása révén teremtik meg, erősítik fel az örömteli olvasás motivációs bázisát. Micsoda felfedezés! Ugyanazt a szöveget olvastuk, és lám, ahányan vagyunk, annyi értelmezés, annyi következtetés, feltételezés, annyi várokozás a történet végkifejletét illetően.

Nehogy elveszünk a részletkérdésekben! A rövidített összefoglaló jelentés egyik fejezetcímében hirdeti a drámai tényt, „*Minden ötödik európai nehézségekkel küzd a szövegértés területén*”.

(Az Unió felnőtt lakosaiból megközelítően 73 millió emberről van szó, akik többségében vagy munkanélküliek, vagy csupán rosszul fizetett, alacsony presztizsű állásokat tölthetnek be.) Még tágabb horizonttal: egy-egy ország nemzeti jövedelme közvetlen összefüggést mutat az adott ország szövegértésének (reading literacy) színvonalával. Vagyis a szövegértés fejlesztése a családokban, az oktatási intézményekben, a tágabb társadalmi közegben, az elektronikus és nyomtatott média szellemében, tartalmában igenis közvetlen gazdasági beruházásnak minősül! Miközben nem emlegetjük gyakran, de mindnyájan mély meggyőződéssel valljuk – különösen egy-egy megrendítő olvasmányélmény után –, hogy „*Nem csak kenyérrel él az ember*” (Mt 4,4). Hiszen a keresett információk megszerzésén, meg a direkt szórakozáson túl néha bizony keressük a mélyebb megértés, az összefüggések meglátásának, a magunk megerősítésének alkalmait is például az írott szövegekben. Tömegek számára ma is viszonyítási pontokat jelentenek azok a személyek, intézmények, kiadványok, akiket, amelyeket egyetlen szóval egyházként emlegetünk. 111 oldalas kiadványunkban a biblioterápiához hasonlóan ennek a szónak sem jutott hely...

A szakértői csoport következetességének köszönhetően elég hely maradt viszont annak nyomtatékosítására, hogy az olvasás fejlesztése, a nyelvi készségek összességének csiszolása, a lineáris, kumulatív kultúra, az írásbeliség, tehát a gondolkodás szintjének emelése az iskoláztatás teljes idejére szóló, a tantestület egészének felelősségét érintő feladat, s ennek sikeres véghezviteléhez a család és az iskola hatékonyabb együttműködésére is óhatatlanul szükségünk van. Egyszerűbben szólva az olvasásfejlesztés osztálytársadalmi feladat, hazánk sajátos helyzetében pedig kifejezetten nemzetstratégiai sorskérdés. Különösen indokoltá válik ez a kiterjesztő gesztus, ha az iskolarendszer mellett számba vesszük a kulturális, az egészségügyi, valamint a szociális intézményrendszer idevágó teendőinek sorát. Az anya- és csecsemővédelem felkészítő, ápoló, ringató, „korán megszólító” gesztusai-

tól, a közművelődési és kórházi- és a börtönkönyvtárakon át a munkanélküliek olvasás- és írásfejlesztését célzó tanfolyamainak szakszerű megszervezéséig, levezetéséig

Míndez azonban töredék, mert lám a mégoly alázattal, igyekezettel, együttműködéssel végzett munka sem lehet maradéktalanul befejezett. Ed-dig jutottunk! Egyetlen pillanatra sem felejtve e nemzetközi szakértői bizottság tagjainak figyelmét, fáradozását, szakértelmét, türelmét, kedves-ségét a teljes névsor megismétlését mellőzve, legalább néhány nevet hadd emeljek ki a csoportból. Elsőként Laurentin, Hollandia hercegnője említendő, aki fáradhatatlan figyelemmel, követte megszólalásainkat, hogy a megfelelő pillanatban közbevetéseivel nyomban értelmezze az elhangzottakat, ütköztesse a korábban kimunkált közvélekedés bizonyos elemeivel, illetve a majdani egész felől közelítve keresse a legutóbb mondottak, írottak helyét az akkor még csak képzeletében élő záródokumentumban. Elkötelezettsége, konszenzusereső, együttműködési készsége, kreativitása számunkra példát jelent az előttünk álló években. Renate Valtin professzor asszony szavakba nehezen önthető eleganciájával, intellektuális magabiztosságával, nőies közvetlenségével ragadta meg kollégáit, míg Greg Brooks, Budapesten is többször megfordult kiváló kollégánk talán a csoport egészének véleménye szerint is *spiritus rector*ként, valamint az élő szociális lelkiismeret megtestesítőjeként volt közöttünk. „*Az anyanyelv használata alapvető emberi jog!*” – hangzott el szájából például az elakadt vitát lezáró kulcsmondat (helyettem is mondta).

Magam mindenkitől tanultam a tárgyalások alatt, és hálás vagyok a meghívásért, a figyelem, a párbeszéd lehetőségért. Életre szóló élmény volt a tények, az információk, a vélemények felvillantása, ütköztetése által az EU egészére ebből a szempontból rálátni „egy toronyház 23. emeletéről.” Mindennél fontosabb, hogy köszönettel és hálával emlékezzünk meg erről a párját ritkító, nyolc részes szellemi vendégségről, ahol az Unió egyenrangú polgáraként az egyetemes kultúra védelmében ülhettük körül az asztalt.

Figyelhettünk okos, felkészült, elkötelezett, szeretetreméltó kollégáinkra, teljes bizalommal tudhattuk: innen mindenki nyertesként távozhát. Csak rajtunk állt, mit és mennyit tanulunk egymástól, mit hozunk haza átadható, továbbépítendő ötletként, nyomban hasznosítható módszerként, vagy csupán „madárlátta kenyérként” az otthonról becsomagolt „ételt” immár a teljes szakértői csoport egyhangú megerősítésétől támogatva, magabiztosabban tehetjük a „családi asztalra”.

Irodalom

BETTELHEIM, Bruno: A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek. Budapest : Corvina, 2008. 165. p.

ELLEY, Warwick, B.: How in the world do students read? The Hague, The International Association for the Evaluation of Educational Achievement, 1992. 3. p.

PISA 2009. Összefoglaló jelentés. Szövegértés tíz év távlatában. Balázs Ildikó, Ostorics László, Szalay Balázs, Szepesi Ildikó. Budapest, Oktatási Hivatal, 2010. 13. p.

PISA 2009. Digitális szövegértés Olvasás a világhálón. Balázs Ildikó, Ostorics László. Budapest : Oktatási Hivatal, 2011.

PIRLS http://www.oktatas.hu/koznevelés/meresek/pirls/pirls_2011_meres

Letölthető angol nyelvű kézikönyv a könyvtár és a szerzői jog összefüggéseiről

Szabadon letölthető a Copyright for librarians : the essential handbook című kézikönyv, mely 2012-ben jelent meg Peter Jaszi ajánlásával, az EIFL és a Berkman Center for Internet & Society at Harvard University kiadásában. Az oktatási célokra is alkalmas útmutató a szerzői jogi kérdéseknek a könyvtárak szerepét középpontba állító, széles látókörű elemzése, praktikus szerkezetben, esettanulmányokkal fűszerezve.

A könyv Adobe Acrobat (pdf), MS Word (.doc), ebook (epub), Amazon Kindle (azw), és Audiobook (mp3) formátumban is hozzáférhető CC licenz alatt, és immáron a Könyvtártudományi Szakkönyvtár (KSZK) virtuális könyvgyűjteményét, a KÖSZ-t is gazdagítja.

<http://ki.oszk.hu/konyvtar/2013/03/letoltheto-angol-nyelvu-kezikonyv-a-konyvtar-es-a-szerzoi-jog-osszefuggeseirol> (Fazokas Eszter tájékoztatása)

Folytatja munkáját a K2 műhely

Tóth Máté blogbejegyzéséből arról értesülhetünk, hogy a Könyvtári Intézet szervezte K2 kísérleti műhely másfél évnyi "mély hibernáltság után" 2013-ban újra megkezdte tevékenységét. A Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásának köszönhetően idén egy négy alkalomból álló rendezvénysorozatra nyílik lehetősége a szervezőknek Villanyolvasás, villanykönyv címmel.

Az első rendezvényre február 7-én került sor, Mobilizált könyvtári szolgáltatások címen, amelyen az okostelefonokon és a táblagépeken használható könyvtári szolgáltatásokról volt szó. A rendezvényről készült összefoglaló a K2-es blogon már elérhető.

<http://blog.konyvtar.hu/k2/2013/mobilizalt-konyvtari-szolgaltatasok-%E2%80%93-februar-7-i-szakmai-naprol>

A következő rendezvény április 4-én lesz, amikor az elektronikus könyvek szolgáltatásával kapcsolatos kérdésekről beszélgetnek.